

І. І. Ратушняк

Вінницький національний медичний університет імені Миколи Пирогова

ДІЯЛЬНІСТЬ АДМІНІСТРАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ В ОЛЬГОПІЛЬСЬКОМУ ПОВІТІ ПОДІЛЬСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ

У статті розглянуто особливості та головні напрямки політики владних інституцій Української держави в Ольгопільському повіті Подільської губернії у травні-листопаді 1918 р. Розкрито діяльність повітового старости А. Тітаренка, спрямовану на реставрацію дореволюційних соціально-економічних відносин. Придільена увага відновленню правопорядку та взаєминам із австро-угорськими підрозділами. Піднімаються питання культурно-освітнього стану повіту.

Ключові слова: Українська держава, Ольгопільський повіт, А. Тітаренко, Поділля, австро-угорські війська.

Актуальними завданнями історичної науки є дослідження діяльності органів влади в екстремальних умовах. Одним із таких прикладів є революційна доба 1917-1920 рр. і, зокрема, період Української Держави гетьмана П. Скоропадського. У цьому контексті на рівні Подільської губернії на увагу заслуговує серед її повітів другий за площею – Ольгопільський.

Мета статті – проаналізувати особливості і головні напрямки діяльності органів влади гетьманату в Ольгопільському повіті у травні-листопаді 1918 р.

Площа Ольгопільського повіту охоплювала 3521, 9 кв. верст (366865 десятин) [1, с.3], що становило 9,5% території всієї губернії. Чисельність населення повіту становила 378 033 особи (81,45% – українці, 11,64% – євреї, 2,29% – росіяни, 1,53% – поляки) [1, с.6]. У містах і містечках повіту (Ольгопіль, Бершадь, Чечельник, Рашків, Песчанка, Каменка, М'ястківка, Крижопіль, Ободівка, Жабокрич, Загнитків) проживало 14 497 осіб [1, с.6, 22]. У 128 селах проживало 363 536 осіб [1, с.14]. Для повіту було характерним велике поміщицьке землеволодіння. 152 поміщицьким господарствам належало 131 539, 5 десятин землі [1, с.14, 82-83]. З економічної точки повіт був аграрним. Із дореволюційних часів в повіті залишилося 6 цукрових заводів [1, с.76-77].

Внутрішньополітичне становище на Ольгопільщині в останній період діяльності Центральної Ради було надзвичайно складним. Влада УНР (з 8 квітня 1918 р. Ольгопільським повітовим комісаром був М. Страгієнко) [2, с.380], фактично втратила контроль над ситуацією в повіті. У регіоні заправляли австро-угорські війська (19 стрілецький полк [3, с.146], що дислокувався в м. Крижопіль) [4, арк.515-516]. Ольгопільським повітовим комендантом австро-угорських військ був підполковник Поль [5, арк.124]. Економіка була зруйнованою. «З загальної кількості 110 економії в повіту, які відрізнялися високою культурою, збереглись в цілості всього 2 економії, 34 економії цілком пограбовані, ... в інших економіях захоплена вся земля. Біля 3. 000 хліборобів повіту розорені», констатували місцеві землевласники [6, арк.10]. Збитки від знищення маєтків становили не менше 200 млн. крб. [7, с.293]. Весняна посівна кампанія в повіті зазнала невдачі. Погана робота, неякісне насіння, відсутність керівництва позбавляли населення урожаю. Добре засіяні посіви поміщиків знищували селяни [8, с.176]. Допомагаючи поміщикам відновити свої майнові права, польські легіонери навесні 1918 р. чинили жорстокі репресії проти селянства. Зокрема, це відбулося щодо селян Сумівки, Кошаринець, Баланівки,

яким пан Собанський фактично помстився за пограбування його маєтків [4, арк.96]. Прийшовши в Україну, австро-німецькі військові також стали допомагати поміщикам повернути своє майно, вдаючись до силових методів.

Гетьманський переворот викликав різне ставлення громадськості. Службовці УНР не визнали нової влади. У зв'язку з антигетьманською агітацією 6 травня австрійцями була закрита повітова народна управа [9, арк.4] і повітова земельна управа [9, арк.9]. В Ольгополі була зафіксована спроба скликати 7 травня з'їзд селян і робітників [10, арк.87]. За протигетьманську агітацію австро-угорськими військовими були заарештовані повітовий комісар М. Стратієнко, голову Ольгопільської повітової земельної управи В. Шумський [11, арк.13], повітового коменданта І. Мацана, земський діяч І. Зборовський [12, арк.4].

Малоземельне і безземельне селянство теж не підтримало гетьмана. Ольгопільський повітовий комендант 30 квітня 1918 р. повідомив губернського коменданта, що «у селянства нервовий настрій якби поміщики не повернули тепер до своїх маєтків» [13, арк.128]. 27 травня комендант зауважив: «Всі селяни чекають на нового земельного закону, від котрого, я лічу, буде цілком залежать спокій і порядок в повіті» [3, с.139].

У зв'язку з аграрним питанням, незаможні селяни переслідували учасників хліборобського руху. 14 травня 1918 р. було вбито учасника з'їзду хліборобів поміщика с. Вербки-Волоської Ф. Вишневецького [14, арк.10 зв.], а його помістя – розграбоване) [23, арк.515-516]. У с. Голдашевка селяни побили земельних власників Гайновських і Яремчуків за те, що вони їздили в м. Бершадь для обрання представників в Київ на з'їзд хліборобів [15, арк.1].

Водночас, з'їзд повітової спілки хліборобів-власників, що відбувся в Ольгополі 9 червня 1918 р. у кількості приблизно 800 осіб, повністю підтримав гетьманат. З'їзд констатував, що головною причиною розрухи є відсутність влади на місцях, наслідком чого виникла повна безкарність злочинних агітаторів, які заповнили повіт, волосні і сільські комітети. Для стабілізації ситуації хлібороби пропонували обеззброїти населення, організувати поліцію з її колишніх службовців, встановити контроль за діяльністю повітових, волосних і сільських комітетів і витратами ними громадських коштів. Крім того, визнано необхідним арештувати колишніх земських діячів з їх вилученням за межі України [6, арк.27]. Ольгопільський осередок союзу хліборобів-власників виступив за перевірку діяльності повітового земства [16, с.2].

Формування гетьманської адміністрації відбувалося з ускладненнями. Спочатку повітовим старою призначено В. Леонтєва, який 19 травня приступив до виконання обов'язків [17, арк.4]. Але вже незабаром на цю посаду призначили А. Тітаренко, який з 24 травня став виконувати відповідні обов'язки [28, арк.8]. Як зауважив В. Рекрут, «Новий староста, володіючи крутим характером, узурпував владу і сконцентрував усі важелі управління у свої руки» [7, с.294]. На нашу думку, цей факт пояснюється реформою місцевих адміністрацій, коли гетьман розширив контрольню-розпорядчі функції старост. Крім того, А. Тітаренко мав значний адміністративний досвід з царської Росії, що й відбулося на його діях. Часто формування системи влади викликало враження реставрації дореволюційних порядків. Так, наприкінці липня 1918 р. після 2-х місячної перерви запрацювало Ольгопільське повітове земство у дореволюційному складі на чолі з А. Юшневським [18, с.2].

Андрій Матвійович Тітаренко (31 жовтня 1854 р. н. – ?) походив з дворян Бельського повіту Гродненської губернії, але був уродженцем Полтавської губернії [19, арк.51]. У 1872 р. він закінчив Бельське повітове училище. Із верес-

ня 1872 р. працював вчителем Вольковського народного училища, із вересня 1875 р. – Клещельського міського приходського училища. З 1 вересня 1884 р. – виконував обов'язки наглядача загальної учнівської квартири Митного відомства при 1-й Віленській гімназії. Седлецьким губернатором 25 червня 1889 р. призначений секретарем Бельського міського Магістрату, 28 листопада – діловодом у поліційних справах Бельського повітового управління. Із грудня 1893 р. – в.о. редактора «Седлецьких губернських відомостей». Імператорським наказом 19 вересня 1895 р. призначений помічником Начальника Влодавського повіту по адміністративно-господарським справам. 19 березня 1896 р. отримав звання І-го колезького регістратора, з 2 листопада 1896 р. – губернського секретаря, 2 травня 1897 р. – колезького секретаря, 2 травня 1898 р. – титулярного радника, 15 лютого 1899 р. – колезького асесора. 19 листопада 1902 р. став надвірним радником. 3 березня 1903 р. призначений Міністром внутрішніх справ юридичним радником Седлецького губернського правління. Варшавським генерал-губернатором 11 травня 1905 р. призначений начальником Кутновського повіту Варшавської губернії. 10 червня 1905 р. «переміщений для користі справи начальником Радинського повіту Седлецької губернії» [19, арк.21 зв.]. 17 лютого 1907 р. призначений начальником Серадзького повіту Калішської губернії, 11 січня 1908 р. – начальником Конінського повіту. 24 березня 1908 р. став колезьким радником, 21 березня 1911 р. – статським радником [19, арк.26 зв.]. З 1 січня 1911 р. був дійсним членом Варшавського комітету російського Товариства Червоного Хреста. 5 листопада 1913 р. отримав подяку Начальника губернії за «розпорядність у будівництві споруд для семи початкових училищ в гміні Старемясто» [19, арк.29 зв. 30]. Калішським губернатором 18 липня 1915 р. був командирований в розпорядження Головного начальника постачання армії Північно-Західного фронту. Наказом по 35 корпусу 2-ої армії призначений головою ревізійної комісії корпусу [19, арк.32]. За пропозицією Калішського губернатора 28 лютого 1917 р. командирований в розпорядження Полтавського губернського комітету по влаштуванню біженців. Він був кавалером орденів Св. Володимира 2-го і 4-го ступенів, Св. Анни 2 і 3 ступеня, Св. Станіслава 2 і 3 ступенів, медаллю за працю під час першого загального перепису населення 1897 р., срібною Червоного Хреста на пам'ять участі в діяльності товариства під час російсько-японської війни (1906 р.), медаллю за відмінне виконання загальної мобілізації 1914 р. та ін.

14 травня 1918 р. А. Тітаренка призначили Ольгопільським повітовим староостою [17, арк.8]. Свою діяльність староста розпочав з налагодження адміністративного апарату. Він писав про свій режим роботи на посаді повітового старости так: «Протягом моєї тривалої служби я завжди працював не за страх, а за совість. І тепер мій робочий день триває з 6 годин ранку до 11-12 годин ночі з півторагодинною перервою на обід. Але, працюючи на користь дорогої батьківщини, я дотримуюсь тієї думки, що в теперішній непевний час, в період державного будівництва, коли сам центральний уряд суворо зважає свої розпорядження, – місцева влада повинна бути особливо обережна в своїх діях. Вона наскільки наполеглива повинна бути в своїх вимогах до населення, настільки вимоги ці повинні бути розумно помірковані, щоб не викликати озлоблення населення, тому що цим легко можуть виховання агітатори і схилити населення виступу проти уряду» [17, арк.34 зв.]. Водночас, комендант Ольгопільського повіту полковник П. Садікова 16 липня С. Кисельову писав, що Тітаренко підтримує «єдину і неділиму» Росію [17, арк.29].

Значна увага приділялася налагодженню діяльності нового правоохоронного органу. Правоохоронна ситуація у цей час була складною. 20 травня 1918 р. Ольгопільський повітовий комендант зазначив: «Поки населення пові-

ту не буде обеззброєне ніякими силами місцева влада не зможе як повинно виконувати своїх обов'язків» [9, арк.1-1 зв.58]. За деякими даними, селяни повіту переховували 1500-2000 гвинтівок, 12-15 кулеметів та іншу зброю [3, с.179]. Тоді ж у м. Загниткові «місцевими селянами поранен побоями Мировий Судія 3-го участку Ольгопільського повіту за те, що він продовжував судити, при цьому селяни заявили, що зараз суду вже немає» [9, арк.1-1 зв. 58]. Фактично не діяв такий правоохоронний орган, як міліція. 21 травня 1918 р. повітовий комендант констатував: «Міліція – це одно тільки жалке прозвіще «влади», в дійсності вона безвладна, і по своїй складу не состоятельна поставити як себе, так і діло на належному висоту» [9, арк.3]. Про рівень окремих міліціонерів свідчать події у м. Пісчанці, де начальник «міліції 3 участку Бабанський п'ятий сам, з п'ятьма міліціонерами, напали на будинок лісного сторожа Пісчанського лісу Бежіловського, почали стрілянину, побили сторожа його дружину, а також дружину лісника Сідлецького, ограбували Бажіловського ...» [9, арк.9 зв.].

18 травня 1918 р. замість міліції утворювався новий правоохоронний орган – Державна варта. Ольгопільську повітову державну варту очолював А. Ярошевський [3, с.186]. Незважаючи на фінансову підтримку у цій справі Ольгопільської міської думи [20 арк.9], варта формувалася повільно. На літо 1918 р. Ольгопільська Державна повітова варта налічувала 47 осіб [21, арк.140].

У значній мірі діяльність Державної варти звелася до переслідування політичних противників гетьманату. Зокрема, з політичних мотивів влітку 1918 р. в повіті були арештовані колишній член Центральної Ради І. Беженар [22, арк.55-56], повітовий комісар у жовтні-грудні 1917 р. М. Рекка [7, с.298], колишній службовець Ольгопільської земельної управи Д. Волковський [7, с.299] та інші. Згідно архівних документів, на 2 липня 1918 р. в Ольгопільському повіті було арештовано 56 осіб [23, арк.3-4 зв.], а вже 30 липня – приблизно 100 осіб [17, арк.34]. Можливо, збільшення кількості затриманих було пов'язано з арештами страйкарів-залізничників. Відомо, що 17 липня службовці станції Крижопіль приєдналися до загального страйку службовців Південно-Західної Залізниці [4, арк.267-168].

Повітовий комендант П. Садіков відзначав 11 червня: «Арешти, розстріл без суда селян та арешти окремих інтелігентних осіб – українців, також обеззброєння населення провадяться з відома повітового старости, котрий ще ні разу не звертався до Комендатури за якою-небудь допомогою, або за порадою, а працює лише в контакті з австрійським командуванням» [3, с.155-156]. Загалом, відносини між старостою і комендантом були напруженими. Очевидно, у зв'язку з цим 19 червня Садікова «запросив до себе австрійський комендант м. Ольгополя і пропонував йому негайно розпустити по домах всіх козаків сотні, а як це не буде виконано то козаки і комендатура будуть заарештовані і відправлені в Германію як військово-полонені» [24, арк.69].

Обеззброюючи населення, австро-угорські підрозділи здійснювали обстріли сіл. Зокрема, гарматний вогонь відкривався по селах Кіндрасівка [25, арк.202 зв.], Стратіївка, М'ясківці, Горячківка, Овсіївка, Устьє, Войтівка та інших [3, с.144, 154, 181-183].

Обеззброєння населених пунктів часто супроводжувалося вилученням продуктів, арештами і розстрілами місцевих мешканців. Так, 5 червня у с. Вербка при обеззброєнні двоє осіб за непокору були розстріляні. У м. Гарячківка 6 червня значну кількість селян заарештували [4, арк.484]. На станції Крижопіль австро-угорські військові реквізували 6 мішків борошна [3, с.141]. У вересні 1918 р. на Бершадському заводі австро-угорські військові здійснили конфіскації цукру-піску.

Відзначимо, що А. Тітаренко заперечував свою участь в організації каральних експедицій. 30 липня 1918 р. він писав міністру внутрішніх справ: «... каральних загонів по повіту я не посилав, контрибуцій на села не накладав і подібні дії в мою програму управління повітом не входили. Австрійські війська самостійно, без моєї не тільки згоди, але й відома, час від часу відвідують села з метою їх обеззброєння, причому застосовують артилерійській обстріл, від якого відбуваються пожежі з людськими жертвами, і накладають контрибуцію, розмір якої доходить до 60 тис. крб.» [26, с.158-159, арк.143].

Особливо складним на Ольгопільщині, як і в інших регіонах, був стан економіки. Неможна стверджувати, що влада ігнорувала економічні питання. Серед економічних заходів влади відзначимо видання 9 липня 1918 р. Ольгопільським повітовим старостою А. Тітаренком наказу про збирання врожаю, а 17 липня – про орання землі під озими посіви [17, арк.34]. Також було розв'язане питання відновлення роботи млинів, закритих у зв'язку з впровадженням хлібної монополії. Всього в повіті закрили 80 млинів, що викликало в селян проблеми з обробкою борошна і круп, обумовило неспроможність переробити горох, кукурудзу, ячмінь, овес. На нараді владних установ, зокрема, Ольгопільської земської управи, ради Союзу хліборобів, Ольгопільської агенції Державного хлібного бюро було вирішено відновити роботу млинів для приватних потреб [7, с.313].

Зауважимо, що деякі економічні питання в Ольгопільському повіті розглядалися центральними органами влади. 22 серпня 1918 р. Мала рада міністрів під головуванням С. Завадського ухвалила рішення про здійснення майоратної заборони з 1 500 десятин в маєтку князя Сайн-Вітгенштейна в Ольгопільському повіті, в якому планувалося утворити санаторій [27, арк.160].

Однак певна стабілізація економіки нівелювалася провальною аграрною політикою. І так складне земельне питання погіршували каральні експедиції австро-угорських підрозділів, які за зверненнями поміщиків також відновлювали їх у майнових правах. Це часто виливалося у чергове пограбування селян, яких силою змушували відшкодувати землевласникам збитки за розграбований або знищений маєток. Законного механізму відшкодування збитків поміщикам – через земельно-ліквідаційні комісії, реалізовано на Ольгопільщині не було. Згідно архівних документів, на вересень 1918 р. земельно-ліквідаційної комісії в Ольгопільському повіті створено не було. Як стверджував Прокурор Вінницького окружного суду Г. Мазаракі, 30 липня 1918 р. Ольгопільський повітовий староста наказав Державній варті «всі дізнання про розгрома маєтків і пограбувань економік не передавати судовій владі, а обов'язково представляти мені», що суперечило положенням ст. 255 Уставу Карного Суду. Далі Мазаракі вказував, що староста затримував «дізнання варті в себе, вважаючи, що залучення селян до карної відповідальності призупинить подальшу згоду з поміщиками, які зазнали втрат від розгрому і що було б жорстоко піддавати селян не тільки маєтки, але карної відповідальності за розгром маєтків». Після звернення до старости Мазаракі отримав відповідь, що «він впевнений, рішень своїх не міняє, що він є відповідальним за лад в повіті і тому, рахуючись з місцевими умовами, він буде особисто припиняти дізнання про розгрома маєтків, так як визнає несправедливим, щоб селяни, які добровільно сплатили поміщикам за збитки, відповідали крім того і в карному порядку» [17, арк.75]. Ольгопільського повітового старосту А. Тітаренка за те, що він не давав «ходу» справам по кримінальному переслідуванню селян, якщо вони сплатили компенсацію поміщику, судово відомство вважало необхідним звільнити. Прокурор Одеської судової палати 10 листопада пропонував Міністру юстиції зняти з посади А. Тітаренка [17, арк.74].

У період гетьманату неоднозначними були культурні процеси на Ольгопільщині. Відомо, що в повіті існували ускладнення в діяльності «Просвіт» були і в інших регіонах. Так, в червні-липні 1918 р. Ольгопільський повітовий староста А. Титаренко не дозволяв вистави українською мовою «Просвіті» [17, арк.30], а 12 липня закрив збори осередку за допомогою австрійських військ [17, арк.30 зв.]. 7 серпня 1918 р. С. Кисельов наказав А. Титаренку не чинити перепон «Просвітам» в постановці п'єс українською мовою і запровадити українську мову в діловодстві [17, арк.37]. 7 серпня А. Титаренко виправдовувався, що він корінний українець з Полтавщини, не забороняв ставити п'єси українською мовою, а «Товариство «Просвіта» взагалі, як видно з отриманих мною від Губернського Начальства шифрованих телеграм і розпоряджень, займається агітацією. Розповсюджуючи серед населення прокламації Селянської Спілки, що закликають до повстання проти Гетьманського уряду і австрійських, а також до побиття і знищення поміщиків і їх майна» [17, арк.38-38 зв.].

Водночас, поступово зростала чисельність навчальних закладів. Так, у 1917-1918 н. р. в Ольгопільському повіті було 219 нижчих і вищих початкових шкіл [28, арк.65-66], а 1918-1919 н. р. – 232 початкові школи. Також в повіті діяло 7 середніх навчальних закладів [1, с.88]. Цікаво, що на початку навчального року в Ольгополі за сприяння повітового старости та міської думи розпочав свою діяльність новий освітній заклад – чоловіча гімназія, на забезпечення якої було заплановано щорічно асигнувати грошову допомогу в розмірі 2 тис. крб. [29, с.203]. Серед шкіл діяли також навчальні заклади національних меншин. У 1917/1918 н. р. в Ольгопільському повіті діяло 19 польських початкових шкіл [30, с.243-258].

Цікаво відзначити, що у 1918-1919 рр. виходив орган Ольгопільської повітової шкільної ради – «Воля» – перший подільський часопис, який висвітлював освітню тематику [29, с.74, 338].

Згідно архівних матеріалів, в Ольгопільському повіті 613 осіб виписували газету «Відродження» [3, с.156].

У сфері культури активно діяли земства. Так, Ольгопільська народна управа виділила 2 тис крб. на Вінницький музей [18, с.3].

Восени 1918 р. ситуацію в повіті дестабілізував відхід дезорганізованих австро-угорських військ. 6 листопада 1918 р. 400-500 осіб з 19 австрійського полку розгромили Ольгопільську в'язницю і звільнили 159 осіб. Під керівництвом офіцер-більшовика солдати рушили на Чечельник [31, с.412-413]. С. Кисельов 9 листопада 1918 р. повідомив Департамент Державної варті: «В Ольгопільському повіті австрійці, які проходили, разом зі звільненими з Балтської та Ольгопільської в'язниць арештантами грабували містечко Чечельник ... » [32, арк.295-296]. Зазначені заворушення незабаром були зупинені, але ослаблений ними режим в умовах повстання Директорії УНР не міг втриматися. 22 листопада 1918 р. Ольгопільським повітовим комісаром був призначений голова повіту за часів Центральної Ради М. Стратієнко. Серед активних учасників повстання був член УПСР П. Куцяк (С. Чалий), Ю. Онуфрієць [33, с.135], комуніст Т. Бойко [34, с.383]. 24 листопада М. Стратієнко прибув у Бершадь, де й розпочалося протигетьманське повстання у повіті. На бік повітового комісара перейшла частина населення, зокрема, єврейська молодь, члени партії «Бунд» [35, арк.33 зв.], єврейський загін самооборони на чолі з М. Добровенським [36, с.133]. При цьому, за нез'ясованих обставин у Бершаді було вбито начальника Державної варті та чотирьох вартових. У зв'язку з цим, 27 листопада начальник Ольгопільської повітової варті Ярошевський з невеликим загonom, озброєним кулеметом і польовою гарматою, рушив до Бершаді. При вході у містеч-

ко загін обстріляли з будинків євреїв і він відступив, розпочавши гарматний обстріл єврейського кварталу. Після цього єврейський загін з 200 осіб спробував оточити вартових, частина яких і майже всі офіцери втекли, покидавши гвинтівки і шинелі. Загін Ярошевського відступив до Ольгополя. Після цього повстання в повіті стало стрімко поширюватися. На 28 листопада Ольгопіль був оточений з трьох сторін. А. Тітаренко, військовий начальник і начальник повітової варту виїхали до Балти. Працівник прокуратури Г. Мазаракій стверджував: «До прикладів нерозпорядливості Повітового Старости п. Тітаренко необхідно віднести і той факт, що, від'їжджаючи з Ольгополя, останній не вивіз з собою Повітового Казначейства, в якому знаходилося на значну суму процентних паперів» [35, арк.34 зв.]. Під командуванням підполковника Кошарновського у місті залишилося приблизно 60 вартових, серед озброєння яких було 2 польові гармати і декілька кулеметів, та офіцерська дружина (17-18 осіб). Через декілька днів, після низки зіткнень з повстанцями, вони відступили до Кам'янки. Румуни відмовилися прийняти їх на свою територію і кожному довелося рятуватися власними силами. Свідок подій, працівник прокуратури Української Держави Г. Мазаракій відзначав, що панувала повна «розгубленість як з боку адміністрації, так і військової влади, що піклувалися виключно про власну безпеку» [35, арк.34-34 зв.]. За відомостями Г. Мазаракія, «м. Ольгопіль було зайнято в перших числах грудня ... не регулярними військами Директорії, а повсталими селянами спільно з бандою відомого місцевого розбійника Максютя». Пізніше прибув і представник УНР повітовий комісар С. Чалий (П. Куцяк) [35, арк.36-36 зв.], який змінив на цій посаді М. Стратієнка [34, с.383].

Отже, спроба Української Держави гетьмана П. Скоропадського відновити правопорядок примусовими методами шляхом відновлення дореволюційних соціально-економічних відносин зі ставкою на силові методи і опорою на австро-угорські підрозділи виявилася невдалою.

Список використаних джерел:

1. Календар. Справочна книжка на 1919 рік / оціночно-статистичний відділ Подільської губ. нар. упр. – Кам'янець-Подільськ : Друк. Когена і Дунаєвського, 1919. – 100 с.
2. Антонишин А.П. Державотворчі процеси на Поділлі в заключний період існування Центральної Ради (лютий-травень 1918 р.) / А.П. Антонишин // Матеріали XIII Подільської історико-краєзнавчої конференції. – Кам'янець-Подільський, 2010. – С. 379-386.
3. Східне Поділля в добу Центральної Ради та гетьманату П. Скоропадського (березень 1917-грудень 1918 р.): Збірник документів та матеріалів / упоряд. К. Завальнюк, Т. Стецюк. – Вінниця : О. Власюк, 2008. – 208 с.
4. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України, (далі – ЦДАВОВУ), ф.1793, оп.1, спр.41, 712 арк.
5. ЦДАВОВУ, ф.1793, оп.1, спр.9, 278 арк.
6. ЦДАВОВУ, ф.1216, оп.1, спр.76, 342 арк.
7. Рекрут В. Іполит Зборовський (1873-1937). На перехресті двох епох / В. Рекрут. – Вінниця : Меркьюрі-Поділля, 2014. – 768 с.
8. Галатир В.В. Місцеві органи державної влади гетьманату в Правобережній Україні (квітень-грудень 1918р.) : монографія / В.В. Галатир, В.С. Лозовий. – Хмельницький : ФОП Мельник А.А., 2015. – 380 с.
9. Державний архів Вінницької області, (далі – ДАВіО), ф.Р.1196, оп.1, спр.34, 464 арк.
10. ДАВіО, ф.Д.172, оп.4, спр.557, 68 арк.

11. ДАВіО, ф.Д.192, оп.3, спр.297, 14 арк.
12. ДАВіО, ф.Р.1543, оп.1, спр.2, 144 арк.
13. ДАВіО, ф.П.138, оп.6, спр.173, 232 арк.
14. ЦДАВОВУ, ф.1216, оп.1, спр.76, 342 арк.
15. ЦДАВОВУ, ф.1793, оп.1, спр.29, 119 арк.
16. Хроника // Слово Подоліи. – 1918. – 18 июля.
17. ЦДАВОВУ, ф.1793, оп.1, спр.104, 76 арк.
18. Слово Подоліи. – 1918. – № 59. – 26 июля.
19. ЦДАВОВУ, ф.1793, оп.1, спр.91, 39 арк.
20. ЦДАВОВУ, ф.1793, оп.1, спр.81, 9 арк.
21. ЦДАВОВУ, ф.1793, оп.1, спр.8, 219 арк.
22. ДАВіО, ф.Р.1196, оп.1, спр.32, 313 арк.
23. ЦДАВОВУ, ф.1793, оп.1, спр.53, 371 арк.
24. ДАВіО, ф.Р.1196, оп.1, спр.33, 236 арк.
25. ДАВіО, ф.1196, оп.1, спр.19, 442 арк.
26. Захарченко П. Селянська війна в Україні: рік 1918 / П. Захарченко. – К. : ЗАТ «Нічлава», 1997. – 188 с.
27. ЦДАВОВУ України, ф.1064, оп.1, спр.10, 176 арк.
28. ЦДАВОВУ, ф.2201, оп.1, спр.166, 74 арк.
29. Гандзюк В.О. Часописи Поділля в процесі творення державницької ідеології українства (1917-1920 рр.) : монографія / В.О. Гандзюк. – Вінниця : ФОП Данилюк В. Г., 2009. – 368 с.
30. Потапенко М.В. Польська Національна освіта у Наддніпрянській Україні в добу Центральної ради (березень 1917 – квітень 1918 рр.) / М.В. Потапенко // Література та культура Полісся : збірник наукових праць. – Ніжин, 2009. – Вип. 56. – С. 243-259
31. Гражданская война на Украине 1918-1920. Сб. док. и мат. в трех т., четырех кн. – К. : Наукова думка, 1967. – Т. 1. – Кн. 1. – 874 с.
32. ЦДАВОВУ, ф.1216, оп.1, спр.76, 342 арк.
33. Завальнюк К.В. Провісники волі. Повстанський рух на Поділлі у персоналіях (20-і роки ХХ ст.) / К.В. Завальнюк. – Літин, 2005. – 351 с.
34. Завальнюк К. Петро Куцяк (Сава Чалий): метаморфози української душі / К. Завальнюк, В. Рекрут // Матеріали І Міжнародної наукової історико-краєзнавчої конференції «Місто Хмельницький в контексті історії України». – Хмельницький, 2016. – С. 378-388.
35. Центральний державний історичний архів України (ЦДІАК України), ф.419, оп.1, спр.7355, 58 арк.
36. Лукин В. Сто еврейских местечек Украины. Исторический путеводитель / В. Лукин, А. Соколова, Б. Хаймович. – СПб. : Издатель А. Гершт, 2000. – 704 с.

The article presents the features and main directions of the policy in the authorities of the Ukrainian state in the Olgopil district of Podolsk province in May-November 1918. Was described the activities of the district's elder A. Titaranka, which was aimed at the restoration of pre-revolutionary socio-economic relations. The attention was paid to the restoration of law and relations with the Austro-Hungarian units. The question of the cultural and educational status of the district was described.

Key words: Ukrainian state, Olgopil district, A. Titaranko, Podillya, Austro-Hungarian army.

Отримано: 7.12.2017